

ΥΠΟΣΤΗΡΙΖΟΝΤΑΣ ΑΣΥΝΟΔΕΥΤΟΥΣ ΑΝΗΛΙΚΟΥΣ: ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΤΗΤΑΣ

Λήδα Ελευθεριάδη

MSc Κλινική ψυχολόγος, Συνεργάτης Προγράμματος «Προαγωγή Ψυχικής Υγείας σε Ευπαθείς Πληθυσμούς»

Εισαγωγή

Στους χώρους διαμονής ασυνόδευτων ανηλίκων στην Ελλάδα, οι εργαζόμενοι, ανεξαρτήτως ειδικότητας, προσπαθούν να υποδεχτούν τους πρόσφυγες σαν να πρόκειται για οποιουσδήποτε εφήβους, να τους κάνουν ενεργά μέλη των διαδικασιών που αφορούν τη ζωή τους (εκπαίδευση, νομική υποστήριξη, καθημερινή διαβίωση), να δημιουργήσουν χώρο για αυτούς ενάντια στον κοινωνικό αποκλεισμό. Η προσπάθεια αυτή συνεπάγεται τη συνάντηση των εργαζόμενων με τα περίπλοκα μονοπάτια της ζωής των ανηλίκων, με ψυχικούς τραυματισμούς του παρελθόντος και του παρόντος, με ζητήματα απομόνωσης και ταυτότητας που περιλαμβάνουν την εφηβεία, αλλά και την υπερβαίνουν. Η επαφή με τους ασυνόδευτους ανηλικούς ωθεί τους επαγγελματίες να αλλάζουν συνεχώς τις πρακτικές τους, να είναι εφευρετικοί και δημιουργικοί, ώστε να προσαρμόζονται στις ανάγκες και τις επιθυμίες των νέων. Για να επιτευχθεί αυτή η προσαρμογή, η διαπολιτισμική ενημερότητα των εργαζόμενων και η ανάπτυξη των «διαπολιτισμικών ικανοτήτων» (Domenig, 2007) συνιστούν σημαντικά επαγγελματικά εργαλεία, καθώς και γέφυρες συνάντησης με τους ανηλικούς.

Διαπολιτισμικότητα και συμβουλευτική

Ο όρος διαπολιτισμικότητα αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο άτομα ή ομάδες ατόμων διαφορετικής πολιτισμικής προέλευσης διαχειρίζονται την πολιτισμική ετερότητα, δημιουργώντας μία νέα πολιτισμική ταυτότητα μέσω της συνεργασίας και του συγκερασμού χαρακτηριστικών από διαφορετικούς πολιτισμούς (Γεωργογιάννης, 2008, σ. 30). Αναγνωρίζοντας τη σημασία της εφαρμογής των αρχών της διαπολιτισμικότητας σε ποικίλα πεδία, διαμορφώθηκε η έννοια της διαπολιτισμικής συμβουλευτικής. Σύμφωνα με τον Georges Devereux (1978), υπάρχουν τρία είδη συμβουλευτικής και ψυχοθεραπείας. Στο πρώτο είδος, εκείνο της ενδοπο-

λιτισμικής θεραπείας (intracultural), ο θεραπευτής και ο θεραπευόμενος ανήκουν στην ίδια κουλτούρα, αλλά ο θεραπευτής λαμβάνει υπόψιν του τις κοινωνικοπολιτισμικές συνθήκες που επηρεάζουν τον θεραπευόμενο και την πορεία της θεραπείας. Στο δεύτερο είδος, τη διαπολιτισμική θεραπεία (cross-cultural), ο θεραπευτής γνωρίζει καλά την κουλτούρα του θεραπευόμενου και τη χρησιμοποιεί ως μοχλό στη θεραπεία, παρόλο που θεραπευτής και θεραπευόμενος δεν ανήκουν στην ίδια κουλτούρα. Τέλος, στη μεταπολιτισμική θεραπεία (transcultural), θεραπευτής και θεραπευόμενος ανήκουν σε διαφορετικές κουλτούρες, αλλά ο θεραπευτής δε γνωρίζει απαραίτητα σε βάθος την κουλτούρα του θεραπευόμενου. Αντίθετα, ο θεραπευτής αντιλαμβάνεται την επίδραση της γενικής και πολύπλοκης έννοιας της κουλτούρας και γνωρίζει πώς να την χειριστεί εντός του θεραπευτικού πλαισίου, ώστε ο συνομιλητής του να εκφράσει σκέψεις και ζητήματα που αφορούν την κουλτούρα του και τα οποία δε θα εξέφραζε υπό άλλες συνθήκες. Η μεταπολιτισμική θεραπεία και ψυχιατρική ταυτίστηκαν στην πορεία με τη διαπολιτισμική θεραπεία. Η διαπολιτισμική συμβουλευτική βασίζεται σε δύο αρχές, κατά τον Devereux. Πρώτον, στην αρχή της συμπληρωματικότητας, που συνεπάγεται τη χρήση πολλών διαφορετικών επιστημών για την κατανόηση μιας προβληματικής. Στους ξενώνες φιλοξενίας ασυνόδευτων ανηλίκων μπορούν, για παράδειγμα, να χρησιμοποιηθούν αρχές από την ψυχολογία, την ανθρωπολογία, την ιστορία, τη γλωσσολογία, για να πλησιάσουμε και να κατανοήσουμε καλύτερα τους ανηλίκους.

Η δεύτερη αρχή αφορά την έννοια της «ψυχικής παγκοσμιότητας», της πεποίθησης δηλαδή ότι ο ανθρώπινος ψυχισμός, στο πλήρες φάσμα των δυνατοτήτων του, είναι παντού και πάντα ο ίδιος (όπως ακριβώς για τον Lévi-Strauss οι νοητικές ικανότητες είναι κοινές για όλο το ανθρώπινο είδος). Εκείνο που επηρεάζεται αποφασιστικά από τον πολιτισμό είναι το πού ακριβώς θα οριστεί η γραμμή ανάμεσα στο επιτρεπτό και το απαγορευμένο, κάτι το οποίο θα επανακαθορίσει σε αυτόν ειδικά τον πολιτισμό τι θα εμφανίζεται στο εξής ως «συνειδητό» και τι ως «ασυνειδητό». Σύμφωνα με αυτήν τη θεωρία, απορρίπτεται κάθε εθνοκεντρικός ορισμός του φυσιολογικού και του παθολογικού, και υποστηρίζεται ότι η ίδια ψυχική ασθένεια μπορεί να εκφραστεί με διαφορετικούς τρόπους σε διαφορετικά πολιτισμικά συμφραζόμενα. Στην εργασία με τους ασυνόδευτους ανηλίκους, οι επαγγελματίες καλούνται να συνδημιουργήσουν έναν κοινό χώρο αλληλεπίδρασης. Για να διαμορφωθεί αυτός ο χώρος, είναι σημαντικό οι επαγγελματίες να συνειδητοποιήσουν ότι αποτελούν όλοι διακριτές πολιτισμικές υπάρξεις και ότι οι ασυνόδευτοι ανήλικοι τους βλέπουν

και τους αντιμετωπίζουν ως τέτοιες. Το διαπολιτισμικό πλαίσιο που διέπει τις συναντήσεις των επαγγελματιών υγείας με τους ασυνόδετους ανηλίκους εδράζεται στη βάση της εργασίας. Η καθημερινή επαφή με τους πρόσφυγες προσκαλεί τον κάθε εργαζόμενο να αναρωτηθεί σχετικά με την υποκειμενική σχέση που διατηρεί με τα προσωπικά του πολιτισμικά συστήματα αναφοράς, καθώς και να συνειδητοποιήσει τα όρια που θέτει, σε συνάρτηση με τα συστήματα αναφοράς των άλλων. Συχνά, η διαπολιτισμική επαφή με τους πρόσφυγες ωθεί τους φροντιστές να αναρωτηθούν σχετικά με τις πολιτισμικές αρχές με τις οποίες μεγάλωσαν, να αποφασίσουν τι θέλουν να κρατήσουν από αυτές και τι όχι, ορισμένες φορές ακόμη και να τις αμφισβητήσουν εξ ολοκλήρου. Συντελείται τελικά μια διαδικασία διαφοροποίησης, στην οποία ο κάθε εργαζόμενος καλείται να τοποθετηθεί ως υποκείμενο απέναντι σε συλλογικές πολιτισμικές αξίες με τις οποίες γαλουχήθηκε κατά τη διάρκεια της ζωής του.

Το ζήτημα της διερμνείας

Στις δομές φιλοξενίας ασυνόδετων ανηλίκων, η σημασία της διερμνείας είναι αδιαμφισβήτητη. Ο όρος «διαπολιτισμικός διαμεσολαβητής» έχει αντικαταστήσει αυτόν του «διερμνεά», προσθέτοντας μια διευρυμένη διάσταση, που υπερβαίνει την μετάφραση και περιλαμβάνει ταυτόχρονα τη δημιουργία πολιτισμικών γεφυρών μεταξύ ατόμων με διαφορετική κουλτούρα.

Οι διαπολιτισμικοί διαμεσολαβητές πολλές φορές αποτελούν πρότυπα συμπεριφοράς και ταύτισης για τους ανηλίκους, καθώς οι τελευταίοι βλέπουν σε αυτούς την ελπίδα για ένα καλύτερο δικό τους μέλλον. Σε πολλές περιπτώσεις, οι διαπολιτισμικοί διαμεσολαβητές έχουν περάσει αντίστοιχες δυσκολίες με αυτές των ασυνόδετων ανηλίκων, έχοντας ταξιδέψει με δυσκολία από τις χώρες καταγωγής και αποχωριζόμενοι τις οικογένειές τους. Όντας εκείνοι «που τα κατάφεραν», γίνονται τα εξιδανικευμένα πρότυπα για τους ανηλίκους, σε μια ηλικία κατά την οποία οι νέοι βρίσκονται σε διαδικασία αναδιοργάνωσης της ταυτότητάς τους.

Η παρουσία των διαπολιτισμικών διαμεσολαβητών, εκτός από την πρακτική χρησιμότητα της υπερπήδησης του γλωσσικού εμποδίου, επιτρέπει την τριγωνοποίηση και τη λύση του αδιέξοδου, το οποίο συχνά επέρχεται μιας δυαδικής σχέσης (Radjack, 2011). Η ύπαρξη δύο ατόμων, μας φέρνει αντιμέτωπους ορισμένες φορές με το δίλημμα του ποιος έχει δίκιο, ενώ με την παρουσία ενός τρίτου προσώπου ξεκινά η διαπραγμάτευση και μειώνεται η πόλωση. Στις συνεδρίες με τους ανηλίκους, οι εργαζόμενοι

παρατηρούν ότι η παρουσία του διερμηνέα αποκλιμακώνει την ένταση που μπορεί να υπάρχει. Αυτή η λειτουργία της διαμεσολάβησης είναι ιδιαίτερα σημαντική και στις περιπτώσεις διενέξεων, οπότε ο ρόλος του διαπολιτισμικού διαμεσολαβητή λειτουργεί καταλυτικά στην εύρεση λύσης.

Με άλλα λόγια, η συμμετοχή ενός τρίτου ατόμου, που παίρνει τη θέση της «φωνής» τόσο του επαγγελματία όσο και του ανήλικου, επιτρέπει την συν-κατασκευή μιας κοινής αφήγησης μεταξύ των μερών. Τα τρία μέλη αναζητούν συλλογικά και ενεργά ένα νόημα σε αυτό που συμβαίνει στον ανήλικο, μέσα από θραύσματα εμπειριών, βοηθώντας τον να κατασκευάσει μια συνεκτική ιστορία ζωής και να δημιουργήσει την αφήγηση της δικής του ταυτότητας. Ο διαπολιτισμικός διαμεσολαβητής βοηθά στην κατανόηση των πολιτισμικών διαφορών μεταξύ επαγγελματιών και ανηλίκων, ενώ ταυτόχρονα μπορεί να διαφωτίσει πλευρές που οι εργαζόμενοι αγνοούν, όσο πολιτισμικά ενήμεροι και αν είναι. Για τους παραπάνω λόγους, οι εργαζόμενοι που πραγματοποιούν συνεδρίες με τους ανηλίκους, καλούνται να ενημερώνουν τους διαπολιτισμικούς διαμεσολαβητές για το θέμα της συζήτησης πριν την έναρξη αυτής, αλλά και να συζητούν με τον διαμεσολαβητή μετά το τέλος της συνεδρίας σχετικά με παρατηρήσεις ή σκέψεις που εκείνος έκανε.

Μπροστά στον κίνδυνο του παγώματος και του ψυχικού κενού που μπορεί να επέλθει κατά την αφήγηση ενός τραύματος, η παρουσία του διαμεσολαβητή, ένα νεύμα του ή ακόμη και ένα ζεστό βλέμμα, δημιουργούν συχνά μια αίσθηση ασφάλειας στον ανήλικο, προάγοντας τη σχέση εμπιστοσύνης μεταξύ των μερών.

Το ερώτημα της θρησκείας

Συμπληρωματικά με την πολιτισμική καταγωγή, αναδύεται και το ερώτημα της θρησκευτικότητας. Συχνά, οι ασυνόδετοι ανήλικοι προσάπτουν στο ελληνικό σύστημα την έλλειψη προσαρμογής σε άλλες θρησκείες. Τα ζητήματα που αφορούν την ειδική διατροφή, την τέλεση της καθημερινής προσευχής, την πρόσβαση στους περιορισμένους χώρους λατρείας, τις ιδιαίτερες συνθήκες που επικρατούν κατά το Ραμαζάνι και που ανακύπτουν στους ξενώνες φιλοξενίας, πολλές φορές, αποτελούν αιτία διενέξεων μεταξύ του προσωπικού και των φιλοξενούμενων ανηλίκων.

Για τους περισσότερους ασυνόδετους ανηλίκους, η θρησκεία αποτελεί σημαντικό πυλώνα στη δόμηση της ταυτότητάς τους και εξυπηρετεί στην ανάκτηση μιας αίσθησης ασφάλειας, κατά κανόνα εύθραυστης, εξαιτίας του δύσκολου ταξιδιού και των συνεχών αλλαγών. Σε μια περίοδο

που τα σημεία αναφοράς και σταθερότητας, τόσο αναγκαία για την ψυχοσυναισθηματική ανάπτυξη των εφήβων, εκλείπουν, η θρησκευτική πίστη λειτουργεί ως προστατευτικός υμένας, αλλά και ως σύνδεσμος με τη χώρα καταγωγής και την οικογένεια που έχουν αφήσει πίσω.

Για τον Χ., 17 ετών από την Παλαιστίνη, η θρησκευτική πίστη ήταν κάτι που του είχε κληροδοτήσει ο πατέρας του, ο οποίος είχε πεθάνει σε βομβιστική επίθεση. Σε μια λογική προστασίας και πλαισίωσης, η ομάδα των εργαζομένων του ξενώνα τού πρότεινε να πηγαίνει κάθε τόσο στο τζαμί, ακόμη και αν η εμπειρία δεν ήταν η ίδια, όπως όταν προσευχόταν στην Παλαιστίνη με τον πατέρα του. Αυτή η προτροπή επέτρεψε να δημιουργηθεί μια συνέχεια, μια σύνδεση ανάμεσα στο παρελθόν και στο παρόν του εφήβου.

Στις πολυπολιτισμικές συνθήκες που επικρατούν στους ξενώνες φιλοξενίας, οι εργαζόμενοι καλούνται να εκθέσουν ως ένα βαθμό τις προσωπικές τους εμπειρίες. Το μοίρασμα αυτό, γνωστό στην ψυχοθεραπεία ως «αυτοαποκάλυψη» (Roberts, 2005) του θεραπευτή, αποτελεί πολύτιμο εργαλείο για τη γεφύρωση του χάσματος μεταξύ επαγγελματιών και ασυνόδευτων ανηλίκων. Η τεχνική της αυτοαποκάλυψης μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε πολλές στιγμές στη ζωή εντός του ξενώνα και να αφορά εμπειρίες από την παιδική ηλικία του εργαζόμενου, στιγμές από τη σχολική ζωή, αλλά και ζητήματα που αφορούν τη θρησκευτική πίστη. Για παράδειγμα, ο εργαζόμενος μπορεί να αναφερθεί στον τρόπο με τον οποίο ο ίδιος ή οι Έλληνες ανατρέχουν στη θρησκευτική πίστη ή πότε προσεύχονται. Μέσω της αυτοαποκάλυψης του φροντιστή, ο ανήλικος μπορεί να επιτρέψει στον εαυτό του να αναφερθεί σε συνθήκες και σκέψεις σχετικά με τη χώρα καταγωγής, οι οποίες πολλές φορές μένουν ανέκφραστες καθώς θεωρούνται προσωπικές ή επειδή η επώδυνη εμπειρία της μετανάστευσης ενθαρρύνει τον νέο να απωθήσει αυτά που έχει υιοθετήσει από τη χώρα του, ώστε να βρει μια θέση στη χώρα υποδοχής.

Αν και το ζήτημα της θρησκευτικής πίστης είναι πολυσύνθετο και ευαίσθητο, οι υπάλληλοι των ξενώνων φιλοξενίας μπορούν να το χρησιμοποιήσουν ως εργαλείο για τη δόμηση μιας σχέσης εμπιστοσύνης με τους ανηλίκους. Προϋπόθεση για αυτό αποτελεί το να ξεπεράσουν το αίσθημα της αμηχανίας που μπορεί να τους κατακλύσει, καθώς και το να είναι ενήμεροι για τις δικές τους θρησκευτικές πεποιθήσεις και για τον τρόπο με τον οποίο αυτές επηρεάζουν τον τρόπο σκέψης τους.

Πολιτισμικές παρεξηγήσεις

Ως αποτέλεσμα των πολιτισμικών διαφορών μεταξύ εργαζομένων και ανηλίκων προσφύγων, η δημιουργία παρεξηγήσεων και τα ελλείμματα στην κατανόηση δεν είναι σπάνια φαινόμενα. Η αναγκαιότητα, παραδείγματος χάριν, τού «να μιλάμε για τα προβλήματά μας» πρόκειται κυρίως για μια επιταγή του δυτικού πολιτισμικού μοντέλου, την οποία οι νέοι πρόσφυγες συχνά απορρίπτουν. Σε πολλές περιπτώσεις, οι ανήλικοι υποτιμούν την αξία της συζήτησης και αρνούνται πεισματικά να ανταποκριθούν στο κάλεσμα για συμμετοχή στις συνεδρίες με τους ψυχολόγους ή τους κοινωνικούς λειτουργούς. Ο Α., 15 ετών από το Πακιστάν έλεγε: *«Έχω κουραστεί να βρίσκομαι σε γραφεία κοινωνικών επιστημόνων και να μιλάω με διαφορετικούς ανθρώπους, οι οποίοι μου λένε ότι είναι εδώ για να με βοηθήσουν»*. Και προσέθετε, εμβαθύνοντας: *«Από εκεί που έρχομαι, δεν το κάνουμε αυτό, να μιλάμε συνέχεια. Όταν έχουμε κάποιο πρόβλημα, δεν το συζητάμε, προχωράμε μπροστά χωρίς να αναλύουμε τι δεν πάει καλά»*. Ο Σ., 14 ετών από το Πακιστάν, σε μια παρόμοια θεώρηση ανέφερε: *«Τι θέλουν από μένα όλοι αυτοί οι άνθρωποι που μου προσφέρουν βοήθεια;»*.

Αντίθετα, όταν το πλαίσιο είναι λιγότερο επίσημο, οι νέοι πρόσφυγες μπορεί να είναι πολύ πιο δεκτικοί, εάν, για παράδειγμα, συμπεριλαμβάνεται μια βόλτα σε εξωτερικό χώρο, μια συζήτηση στο μπαλκόνι, μια ομαδική δραστηριότητα ζωγραφικής ή μια αθλητική ενασχόληση. Σε αυτές τις συνθήκες, οι ανήλικοι γίνονται προσιτοί και συνήθως μοιράζονται σκέψεις και συναισθήματα με έναν αυθόρμητο και ειλικρινή τρόπο, τις περισσότερες φορές υπό την επίδραση της διομαδικής δυναμικής. Ευρισκόμενοι στον χώρο μαζί με ομοεθνείς ή ομηλικούς, απολαμβάνουν την αίσθηση του ανήκειν σε μια ομάδα, ετερόκλητη μεν, καθώς ο καθένας έχει τη δική του ιστορία ζωής, ξεχωριστή δε, καθώς οι νέοι μοιράζονται την κοινή εμπειρία της μετανάστευσης και τα βιώματα του αποχωρισμού. Η έννοια του κοινωνικού κράτους και της δωρεάν προσφοράς είναι, επίσης, πολλές φορές άγνωστη στους ανηλικούς, καθώς προέρχονται από χώρες τα συστήματα των οποίων δε βασίζονται στη δωρεάν παροχή κοινωνικών υπηρεσιών.

Η έννοια του χρέους (Roisin, 2011), συνήθως υπόρρητη στους ξενώνες, γίνεται φανερή όταν κάποιος νέος «σπάει το πλαίσιο», κάνοντας κάτι που υπερβαίνει τους κανόνες. Τότε, επιβάλλεται από τους εργαζόμενους η τάξη, υπενθυμίζοντας στον νέο ότι έχει υπογράψει ένα συμβόλαιο, υπονοώντας ότι είναι «υπόχρεος» στο σύστημα αξιών του ξενώνα. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα του Σ., 15 ετών από το Αφγανιστάν, στον οποίο οι θείοι του υπενθύμιζαν συνεχώς αυτήν την «ανθρωπολογική ανωμαλία», λέγοντάς του ότι δεν υπάρχει κοινωνία που να προσφέρει κάτι δωρεάν, και προσθέτοντας ότι στη χώρα υποδοχής «θέλουν να του κάνουν πλύση

εγκεφάλου». Ο Σ. ήταν εξαιρετικά προβληματισμένος από τα λόγια των θείων του, οι οποίοι του τόνιζαν ότι δεν είναι πια μουσουλμάνος. Εκείνος, από την πλευρά του, δυσκολευόταν να τους εξηγήσει ότι μπορεί κάποιος να είναι μουσουλμάνος σε μια ευρωπαϊκή χώρα. Σε αυτή την περίπτωση επέρχεται ο φόβος της «αποπολιτισμοποίησης» (deculturization), φόβος που ενδόμυχα ταλανίζει πολλούς νέους πρόσφυγες, οι οποίοι θεωρούν ότι θα χρειαστεί να θυσιάσουν ένα μέρος της πολιτισμικής τους ταυτότητας, για να ενταχθούν στις δυτικές κοινωνίες.

Αναψηλαφώντας το ζήτημα της ψυχολογικής υποστήριξης, συχνές είναι οι παρεξηγήσεις όσον αφορά τις διαγνώσεις ψυχικών διαταραχών στους ασυνόδευτους ανηλίκους. Η έλλειψη σταθμισμένων ψυχομετρικών εργαλείων, σε συνδυασμό με τις πολιτισμικές διαφοροποιήσεις, δυσχεραίνουν το έργο της διάγνωσης και μπορεί να οδηγήσουν σε λανθασμένα συμπεράσματα. Για παράδειγμα, ο έφηβος Σ. από το Πακιστάν, ισχυριζόταν ότι τον είχε καταλάβει ένα γυναικείο πνεύμα στον ύπνο του. Μετά από διερεύνηση, έγινε αντιληπτό ότι ο νέος βίωσε το φαινόμενο της υπνικής παράλυσης, έχοντας την αίσθηση ότι μια «σκιά τον πλάκωσε», ενώ εκείνος κοιμόταν. Εκείνος όμως ήταν πεπεισμένος ότι αυτό προκλήθηκε, επειδή ο ίδιος την προηγούμενη μέρα είχε κοιμηθεί κάτω από ένα δέντρο, ενοχλώντας έτσι τα γυναικεία πνεύματα που, κατά τη θρησκεία του, διαμένουν κάτω από τα δέντρα. Ο Σ. ήταν σίγουρος ότι το πνεύμα τον ακολουθούσε πλέον ακόμα και όταν ήταν ξύπνιος, αν και δεν μπορούσε να το δει. Η αφήγηση του ανηλίκου θα μπορούσε να θεωρηθεί ως ανησυχητικό σημείο για κάποια ψυχιατρική διαταραχή, με σημείο εκκίνησης ένα παραλήρημα που κράτησε κάποιες μέρες. Έχοντας όμως στον νου την εξήγηση που έδινε ο ανήλικος σύμφωνα με τις θρησκευτικές του πεποιθήσεις, η διεπιστημονική ομάδα αποφάσισε να περιμένει την εξέλιξη των επόμενων ημερών. Μετά από κάποιες μέρες ο Σ. ανέφερε με χαρά ότι το πνεύμα τον είχε αφήσει, έπειτα από πολλές προσευχές του ίδιου, και ευχαρίστησε την ομάδα των εργαζομένων που τον άκουσαν χωρίς να γελάσουν μαζί του. Τα παραπάνω παραδείγματα υποδεικνύουν ότι η πολιτισμική διαφορετικότητα μπορεί να δημιουργήσει σύγχυση στους ξενώνες φιλοξενίας, οι οποίοι παρομοιάζονται συχνά με «μικρές Βαβέλ». Μέσω της ανάπτυξης των διαπολιτισμικών ικανοτήτων τόσο των θεραπειών όσο και των ανηλίκων, τα εμπόδια που χωρίζουν μπορούν να δώσουν τη θέση τους σε μέσα μοιράσματος και γόνιμων συναντήσεων.

Επίλογος: σύγχρονοι Οδυσσείς

Στις διαπολιτισμικές συναντήσεις που λαμβάνουν χώρα στους ξενώ-
νες φιλοξενίας ασυνόδευτων ανηλίκων, αποστολή των εργαζόμενων είναι
να υποστηρίξουν τους νέους στον δύσκολο δρόμο που ξεκίνησαν φεύγο-
ντας από τη χώρα καταγωγής. Είτε η Ελλάδα αποτελεί για αυτούς χώρα
προορισμού είτε – συχνότερα - χώρα ενδιάμεσου σταθμού, η αφήγηση
του μύθου του Οδυσσέα νοηματοδοτεί την πορεία τους έως τώρα. Στο
άκουσμα του πανανθρώπινου αυτού μύθου, οι ανήλικοι κατανοούν ότι
μπορούν να θεωρήσουν τους εαυτούς τους ήρωες, λαμβάνοντας υπόψιν
όσα πέρασαν για να φτάσουν στην Ελλάδα, αλλά και ότι είναι ικανοί να
τα καταφέρουν μόνοι τους. Διαβάζοντας έπειτα το ποίημα του Καβάφη,
ίσως να σκεφτούν ότι έχουν μπροστά τους έναν δρόμο μακρύ, σπαρμένο
με εμπόδια και ότι παρόλα αυτά θα βγουν από αυτόν δυνατοί, ακόμη και
αν οι Ιθάκες του κόσμου τελικά δεν είναι αυτές που περίμεναν όταν ξεκι-
νούσαν το ταξίδι τους.

«Κι αν πτωχική την βρεις, η Ιθάκη δεν σε γέλασε.
Έτσι σοφός που έγινες, με τόση πείρα,
ήδη θα το κατάλαβες οι Ιθάκες τι σημαίνουν.»

Κ.Π. Καβάφης, **Ιθάκη**,
Ποιήματα 1897-1933, Ίκαρος 1984

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ - ΔΙΚΤΥΟΓΡΑΦΙΑ

- Γεωργογιάννης, Π. (2008). Διαπολιτισμικότητα και Διαπολιτισμική Εκπαίδευση. Στο Π.
Γεωργογιάννης (Επιμ.), *Διαπολιτισμική Εκπαίδευση*, 7, 30. Πάτρα.
- Devereux, G. (1978). *Ethnopschoanalysis: psychoanalysis and anthropology as complementary frames of reference*. Berkeley: University of California Press.
- Domenig, D. (2007). Transkulturelle Organisationsentwicklung. Στο D. Domenig
(Επιμ.), *Transkulturelle Kompetenz. Lehrbuch für Pflege-, Gesundheits- und Sozial-
berufe*, 341-368. Bern: Huber.
- Radjack, R. (2011). L'approchetransculturelle dans la prise en charge des MIE. Στο S.
Laurant & S. Bellaoui (Επιμ.), Acte du séminaire 2011 - 2012, *Accompagner les
mineurs et jeunes isolés étrangers: théories et pratiques*, Faculté de médecine, Uni-
versité Paris 13. Publication: InfoMIE.
- Roberts, J. (2005). Transparency and Self-Disclosure in Family Therapy: Dangers
and Possibilities. *Family Proces*, 44(1), 45-63. Ανακτήθηκε από [https://doi.
org/10.1111/j.1545-5300.2005.00041.x](https://doi.org/10.1111/j.1545-5300.2005.00041.x)
- Roisin, J. (2011). Que peut faire un psychologue dans une institution dont la fonction
première n'est pas le soin? Στο S. Laurant & S. Bellaoui (Επιμ.), Acte du séminaire
2011 - 2012, *Accompagner les mineurs et jeunes isolés étrangers: théories et pra-
tiques*, Faculté de médecine, Université Paris 13. Publication: InfoMIE.